

קריאת דואר אלקטרוני של אחרים

חל איסור על מי שקורא בכתב חברו בלא ידיעתו². איסור זה בא מתקופה תקנה שתיקן רבנו גרשון מאור הגולה (רב רבו של רש"י). תקנה זאת, לעומת תקנות אחרות שתיקן ר' גרשון (כמו חרם על מי שנושא אישה נוספת על אישתו, או חרם על מי שמגרש את אישתו בעל כורחה) נתפשטה גם אצל הספרדים (אם לא יותר מאשר

מאצל האשכנזים³). לשון התקנה בספרי הראשונים הוא, "ושלא לראות בכתב ששולח אדם לחברו בלא ידיעתו ובלא רשותו" (הכל - בו סוף סימן קט"ז, תקנת רבנו גרשון). וגם המהר"ם מרוטנברג מביא בתשובותיו⁴ "חרם שלא לראות בכתב חברו ששולח לחברו בלא ידיעתו אסור. ואם זרקו מותר."

יש מי שנוהג לכתוב על ראש הכתב, או על המעטפה "ופגי"ן (ופורץ גדר ישכנו נחש) דרגמ"ה", או "ולזר נח"ש (נידוי חרם שמתא) דרגמ"ה" כדי להבליט את האיסור. הפוסקים לומדים שאפילו אם לא כתב את זה, עדיין יש חדר"ג⁵. בעידן שלנו, ניתן לשאול האם חל החרם הזה על דואר אלקטרוני, או על קריאת קובץ ששולח לזולת? ההוה אמינא להגיד שזה מותר לקרא בא מתוך מהות הדואר האלקטרוני: דואר אלקטרוני הוא פתוח לפני כל מי שטורח לאסוף אותו.

1. פורץ גדר ישכנו נחש

2. ע' בבאר הגולה, יו"ד סו"ס של"ד

3. ע' האנציקלופדיה התלמודית, ערך חרם דרבנו גרשון, הערה 877.

4. ח"ד דפוס פראג ס' תתרכ"ב

5. ע' בשו"ת חקקי לב, חיו"ד ס' מ"ט, שו"ת בית דוד, תיו"ד ס' קנ"ת.

אפשר לומר שאנשים יודעים את זה ומותלים על שלהם, אא"כ הם מצפנים את תוכן הדואר האלקטרוני.

ר' חיים פלאג'י⁶, בשו"ת מתקקי לב (ת"א, ס' מ"ט) דן בטעמי האיסור, ושם הוא רושם שלושה טעמים:

■ משום ואהבת לרעך כמוך מאן דעליך סני, לחברך לא תעביד (מה ששנוא עליך, אל תעשה לחבריך).

■ משום גונב דעת חברו.

■ משום "שאסור לגלות דברי האגרת לאחרים דאפילו בסתם דליכא שום סוד ודבר מגונה ונזק להכותב האגרת, איכא איסור לגלות, כמ"ש בגמ' דכל האומר דבר לחבריה, הרי הוא עובר בבל תאמר עד שיאמר לו בפירוש שיאמר. וכ"ש בדאיכא גנאי או סוד" (ע"ש בתשובה, ד"ה ועוד).

הרב חיים פלאג'י מביא נפקא מינה בין שני הטעמים הראשונים, וע"ש באריכות. מכל זה יצא שחרם דר"ג כן חל על כל דואר שאדם שולח לחברו, בין אם הדואר דבר של ממש, בין אם הדבר רק קיים בעולם הווירטואלי, בין אם השולח יהודי, בין אם השולח אינו יהודי.

והמנהג של אנשים אשר כותבים הערה בסוף דואר אלקטרוני כמו:

Information in this email is confidential and may be privileged. It is intended for the addressee only. If you have received it in error, please notify the sender immediately and delete it from your system. You should not otherwise copy it, retransmit it or use or disclose its contents to anyone. Thank you for your cooperation.

בגדר רישום פגי"ן דר"ג על מעטפה כדי להבליט את האיסור בקריאה בלתי מאושרת.

6. בבל, תקמ"ח - תרכ"ט

האזנה לרשת ע"י SNIFFER⁷

הגמ' במס' בבא בתרא (דף ב') דנה בנושא של שותפין (שותפים) שרוצים לחלק חצר משותף. להלכה, הם חייבים לבנות מחיצה בגובה של ד' אמות ביניהם מפני שהזיק ראייה שמיה הזיק. הסביר הרמב"ם בהל' שכנים ב,ד: "יש לכל אחד מהן (השותפים) לכוף את חבירו לבנות באמצע כדי שלא יראהו חבירו בשעה שמשתמש בחלקו, שהזיק ראייה הזיק הוא."

בהמשך הגמרא, מסיקים שהוא הדין שנזק לחושים אחרים גם נזק, כמו (משנה ב"ב ב,ג): חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין וכי"⁸

מכל זה נובע שמצב שגורם לנזק פיזי או אפילו אי נוחות של השכן נקרא נזק. Sniffer יכול "לראות" כל דבר שזז על הרשת, ולדעת מאיפה הוא בא, לאן הוא הגיע, ומה יש בתוכו. ובכן, נראה לי לאסור האזנה לרשת ע"י Sniffer מפני נזק מסוג הזיק ראייה, שלא יראהו חבירו בשעה שמשתמש בחלקו של הרשת.

הרצת תוכנה על מחשב של אחר בלא ידיעתו

הגמ' בחולין (ק"י): דנה בטלית שאולה, ש"כל שלושים יום פטורה מין הציצית". ועל זה מביא ר' אשר (שם, ס"ס כ"ו) "ונהגו להתעטף בטליתו של חבירו אפילו בלא ידיעה ומברך, וסמכו על זה דניחא ליה דליעבד מצוה בממוניה (= טוב לו לעשות מצוה בממונו). ואם מצאה מקופלת, יחזור ויקפלנה כבראשונה. דאי לאו הכי, לא ניחא ליה (= שאם לא כן, לא טוב לו)". והמחבר מביא את זה לדין בא"ח יד:ד, ש"מותר ליטול טלית חבירו ולברך עליה, ובלבד שיקפל אותה אם מצאה מקופלת. . הגה: והוא הדין בתפילין. אבל אסור ללמוד מספרים של חבירו בלא דעתו, דחיישינן שמא יקרע אותם בלמודו."

7. לפי האקדמיה ללשון העברית, sniffer = בודדן או דחרחן.

8. כדאי לציין המשך המשנה, על אף שהוא אינו מעניינינו. המשנה מונה מקרים שאינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישון מקול הנכנסין ומקול היוצאין. האחרון בתוכם "ולא מקול התינוקות". והרע"ב מסביר התינוקות של בית רבן. אע"ג דקול הבא מחמת אחרים הוא לא מצי מחי (= הול לא יכול למחות) משום יגדיל תורה ויאדיר.

והמשנה ברורה מסביר את הדין (שם, ס"ק י"ג) שלא מדעתו, דניחא ליה דליעבד מצוה בממוניה דוקא באקראי, אבל בקביעות אסור. ואפילו באקראי דוקא באותו מקום, אבל להוציא מביתו לבית הכנסת, או איפכא אסור דאפשר שמקפיד עליו, והוי גזל". מסתבר מזה שאם אנשים מקפידים על רכושם, כמו בי בר אלישיב, שהיה מקפיד למחות אפילו על מי שהיה עובר גבול אדמתם⁹, שימוש חפציהם ללא רשות אסור, וא"כ עושה מצוה בדברים שלהם. אז, מי שמוריד תוכנה דרך האינטרנט, אל מחשב חברו, ללא ידיעת חברו, אפילו אם התוכנה איננו גורמת לנזק, כמו וירוס, רק שרוצה להנות מעוצמת המעבד של הזולת, אסור, כי רוב בני אדם מקפידים יותר על המחשב שלהם מעל הטלית שלהם. לו יצוייר מצב שניצול מחשב הזולת היה לדבר מצוה, אפילו אז, הייתי נוטה לאסור, מפני איסור לימוד מספרים של חברו בלא דעתו, שמא יקרע אותם בלמודו. ומי יודע אם התוכנה לא תגרום לאיזשהו נזק על המחשב של חברו¹⁰.

סיכום

מספרים על המלבי"ם¹¹ ששאלו אותו אם קראית גלויה מותרת. הוא ענה "על פתיחתו אסור, על קריאתו לא כל שכן?" וכן ברוס שניאור, בספרו Secrets & Lies¹² טוען שאין צורך להוסיף חוקים מיוחדים לעולם הדיגיטלי, אלא צריך לחדד את החוקים הקיימים כדי לכלול מצבים חדשניים בעולם הדיגיטלי.¹³ הצגתי שלושה מקרים כאלו, ויה"ר שלא תצא תקלה מתחת ידי.

ברצוני להתנצל לפני ר' יובל פוקס שציטטתי אותו בשם ר' יגאל פוקס בחידושי תורה @NDS בשנה הקודמת.

9. ע, מס' ב"ב כ"ט.

10. ובמיוחד היום שיש מערכות הפעלות "חכמות" שעושים קונפיגורציה מחדש על עצמם כל פעם שיש שינוי בסביבתם.

11. אודה למי שיכול לתת מקור לסיפור.

12. Bruce Willis, Secrets & Lies, John Wiley and Sons, 2000.

13. שם דף 28.